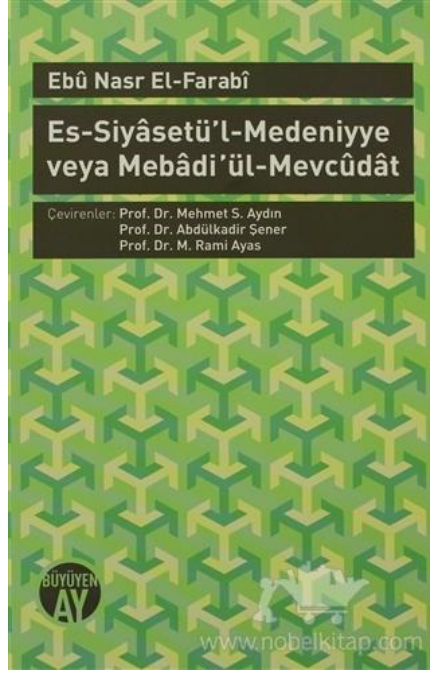

Fârâbî, *Es-Siyâsetü'l-Medeniyye veya Mebâdi'ül-Mevcûdât*, çev. Mehmet S. Aydın & Abdülkadir Şener & M. Rahmi Ayas, İstanbul Büyüyenay Yayınları, 2000, 128 s.

ÖZGE SENA ÖZTÜRK^a

Asrının önemli filozoflarından olan Fârâbî'nin bu eseri, siyaset felsefesinden ziyade varlık anlayışı ile ilgilidir. Eser'in giriş bölümünde Prof. Dr. Mehmet S. Aydın'ın "Fârâbî'nin Siyasi Düşüncesinde Saâdet" konusunu kaleme alan makalesi yer almaktadır. Bu makalede; Fârâbî, saâdetin yalnız başına elde edileceğine inanmamaktadır. "Saâdetin temini için iki şey gereklidir: Saâdetin nasıl bilineceğini ve nasıl elde edileceğini gösteren bir sanat; bu sanatın uygulanabileceği bir yer. Bu sanat siyasettir; onun uygulanma safhasına konacağı yer ise 'Fâzıl Şehir'dir." (s.16) Faziletli siyaset ancak Faziletli şehirde uygulanabilir. Bu şehir hem idare edenin hem de idare edilenin her iki dünyaya ait saâdetlerini sağlamalarını mümkün kılar. (s.19) Faziletli bir başkandan gelen her şeyin iyi ve hal-

^a AHBVÜ, İslami İlimler Fakültesi, İlahiyat Programı
ozturozge027@gmail.com

kın mutluluğu ile doğrudan ilgili olduğunu Fârâbî ısrarla tekrarlar. O, tıpkı Aristo gibi, isyankâr ve kötü karakterli kişilerin cezalandırılmaları gereğine inanır. İslahı tamamen imkânsız olanların toplum içinde yaşatılmamalarını tavsiye eder. Başkanın kötüye karşı savaş açma hak ve yetkisi de vardır. Eğer böyle bir davranışın amacı saadet ise, savaş faziletli bir savaş olur; veya Leo Strauss'un deyişiyle 'medenileştirici bir savaş' olur." (s.26)

Es-Siyâsetü'l-Medeniyye iki ana bölüme ayrılmıştır, ilk bölümde; Fârâbî, cisimleri varlığı oluşturan ilinekleri altı sınıfa ayırıyor. Bunlar; ilk sebep, ikinci derecede sebepler ve Faal akıl, Nefs, sûret ve maddedir. Fârâbî'nin bahsettiği cisimler altı cinstir: Semavi cisimler, düşünen canlı, düşünmeyen canlı, bitkiler, madenler ve dört unsurdur.

Birinci, Tanrı olarak kabul edilmesi gereken varlıktır. O, ikinci derecede varolanlarla Faal Akıl'ın varlığının yakın sebebidir. İkinciler, semavî cisimlerin varoluş sebepleridir; bu cisimlerin cevherleri onlardan meydana gelir. İkincilerin her birinden gök cisimlerinin her birinin tek tek varlığı zorunlu olarak çıkar, ikincilerin derece bakımından en üstekinden birinci göğün varlığı, en aşağısından da içinde Ay'ın bulunduğu kürenin varlığı zorunlu olarak çıkar. Bu en üst ile en alttaki feleklerin varlığı birer birer zorunlu olarak çıkar. İkincilerin sayısı semavî cisimlerin sayınsıdır. İşte, bu ikincilere ruhanî varlıklar, melekler ve benzeri adlar verilmelidir. Faal Akıl'ın gördüğü iş, düşünen canlıyı görüp gözetmek ve insan için erişilmesi gereken olgunluk mertebelerinin en yükseğine yani Yüce Mutluluk'a ulaştırmaktadır. Böyle insan, Faal akıl düzeyine çıkar. Bu da ancak, varlığında kendinden aşağıda bulunan cisim, madde ve araz gibi başka hiçbir şeye muhtaç olmaksızın, cisimlerden bağımsız olarak gerçekleşmek ve bu olgunluk üzere sürekli kalmakla olur. (s.38)

Varlığı oluşturan arazlardan nefslere gelince, "onlar olgunlaşmadığı ve işlerini görmedikleri sürece şeylerin resimlerini almaya elverişli güç ve yatkınlıklardan başka bir şey değildiler." (s.44)

Sûret ile madde bu ilkeler arasında varlık yönünden en ek-

sisk olanlardır. Bu ikisinden her biri, varlığında ve sürekliliğinde ötekine muhtaçtır. Buna göre, sûretin varlığı ancak madde de mümkün olur. Madde ise, cevheri ve tabiatı gereği yalnızca sûreti için vardır. Maddenin varoluş nedeni (inniyet) sûreti kabul etmesidir. Sûret varolmayınca, madde de varolmaz. (s.45)

Düşünme gücü insana verilmiş öyle kıymetli bir güçtür ki bu kuvve sayesinde iyiyi kötüden, faydalıyı zararlıdan onunla ayırt ederiz. “Düşünen canlıya gelince, o, kendi sûretiyle olması yönünden, ne madde ne de âletdir ve yardımcı olma yoluyla asla başka bir tür için değildir.” (s.73)

Gök cisimlerine gelince, cevherleri itibariyle son yetkinliklerinde bulunurlar. Ve onların fiilleri, öncelikle büyüklüklerinin, niceliklerinin ortaya çıkışıdır. İkinci olarak ortaya çıkan fiilleri de hareketleridir. Bu fiilleri de onların son yetkinliklerinden ötürüdür. Bunlarda karşıtlık bulunmadığı gibi, dışarıda onların karşıtları da yoktur. Bunun içindir ki, onların hareketleri hiçbir vakit kesintiye uğramaz. (s.76)

Bitkilere ve hayvanlara gelince, bunlardan her türün altında bulunanlar, tabîi olarak birbirinden ayrı olup, başkasına ait olmayan bir varlıkla bütünlük kazanmışlardır. Dolayısıyla, bunların “ben”leri (eşhas, şahıslar) için tabîi olarak sayısı söz konusudur. Bunların her biri birbirine benzemeyen parçalardan meydana gelip sayıları belirlidir. Parçalarının her biri büyüklük, biçim, nitelik, konum ve mertebe yönünden sınırlıdır. Mümkün şeylerin cinslerinin, daha önce söylediğimiz gibi, varlıkta mertebeleri vardır. Onlardan aşağı mertebede olanlar yukarıda olanlara, onlardan her birinin mümkün varlığı için yardımcı olur. Dört unsur ise, diğerlerine bütün parçalarıyla madde, hizmet ve araç olmak üzere üç şekilde yardım eder. Madenî cisimler de diğerlerine yardım eder; ancak, bütün türleriyle ve yardımın her çeşidiyle değil, yalnızca, madde yoluyla bir çeşit ve hizmet yoluyla da bir çeşit yardım da bulunur. Meselâ, kaynaklardan çıkan suların oluşmasında dağların durumu gibidir. Madenî cisimler, bir de araç olma yoluyla yardımda bulunur. Bitki türleri de hayvanlara üç şekilde yardımcı olabilir. Düşünmeyen canlı da düşünen canlıya bu üç tarzda yar-

dımcı olur. Yani, onların kimisi madde yoluyla, kimisi hizmet, kimisi de araç olma yoluyla ona yardım eder. (s. 77-78)

Düşünmeyen canlı ise, bir canlı olmak itibariyle kendinden eksik olan bir şeye asla madde olmaz. Onun, sûreti gereği, bitkiler için de madde olacak bir şeyi yoktur. Fakat, hizmet etme ve araç olma durumu mümkündür. Hatta bazı hayvanlar, tabii olarak, dört unsura yardım etmek için yaratılmıştır. Bu da kendilerinden uzak olan şeylerin girmesiyle (hulûl) olur. (s.79)

Kitabın ikinci kısmında ise, devlet türlerinden bahsederek faziletli devletin ne olmadığını aktarmaktadır. “Farabi toplumları üçe ayrılmıştır; büyük, orta ve küçük olarak. Bu üçüne ‘yetkin topluluklar’ adını vermiştir. “Büyük topluluklar birbiriyle ilişkilerde bulunan ve birbirlerine yardım eden birçok uluslardan oluşur. Orta büyüklükte olanlar, bir tek ulustan meydana gelir. Küçükleri ise, bir şehirde bulunanlardır. Dolayısıyla, şehir, yetkinlik mertebelerinden ilkinin temsil eder.” (s.81)

Fârâbî şehirleri de belirli kategorilere ayırmıştır: “ Bir şehir diğer bir şehirden iki tabii özellekle ayrılır; tabii yapısı ve tabii karakteri. Üçüncü olarak da tabii şeylerde temelli bulunmakla birlikte, insanlarca oluşturulan dil ile yani, insanların kendi kendilerini ifade ettiği araçla da ayrılırlar. (s. 82)

Şehirleri sadece tabiat ve yapı bakımından ayrı tutmakla kalmamış; bilgisiz (câhil), fâsık ve sapık (dâlle) şehirler olarak ayırmıştır. Bu ayırım sayesinde “Erdemli Şehir” bilinmektedir.

Fârâbî’ye göre câhil şehir “Bilgisiz şehir halkı, siyasî (medenî) bir topluluk oluşturur. Onların şehirleri ve siyasî toplulukları şu şekilde birkaç bölüme ayrılmaktadır; zorunlulukların bir araya getirdiği topluluk, kötü şehirlerde yaşayan kötü topluluk, bayağı (hasis) şehirlerde yaşayan bayağı topluluk, şeref düşkün şehirlerde yaşayan şeref düşkün topluluk, zorba şehirlerde yaşayan zorba topluluk ve demokratik (cemâ’iyye) şehirde ve özgür (hurr) insanların şehirde yaşayan özgür topluluk.” (s.103) olarak ayrılmıştır.

Fâsık şehir ise, “mutluluğun ne olduğunu hayâl eder ve ona

inanırlar. Onlar, mutluluğa ileten işlere doğru yöneltilmiş olup, bunları bilir ve bunlara inanırlar. Bu şehirlilerden hiçbiri asla mutluluğa eremez.” (s.121-122) şeklinde açıklamıştır, fâsık şehri.

Sapık şehirleri ise, “onlara sunulan ve onlar için ortaya konan, mutluluk, gerçek mutluluktan başka bir mutluluğun taklididir. Gene, onlara sunulan fiil ve görüşlerden hiçbiri ile gerçek mutluluk elde edilemez. (s.122) şeklinde açıklamıştır.

Farabî birçok eserinde olduğu gibi *Es-Siyâsetü'l-Medeniyye veya Mebâdi'ül-Mevcûdât* eserinde de İslâm dinine felsefi bir nitelik kazandırdığını görmekteyiz. Prof. Dr. Mehmet S. Aydın, Prof. Dr. Abdülkadir Şener ve Prof. Dr. M. Rami Ayas hocalarımızın çalışmalarıyla bu eser çağımıza ışık tutmuştur.

